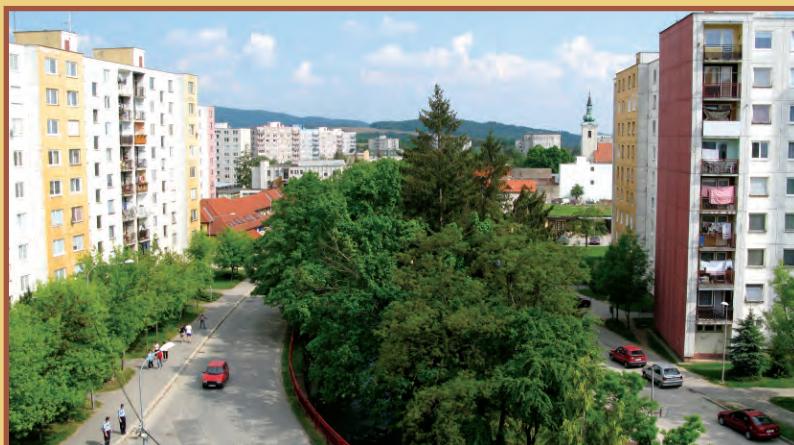
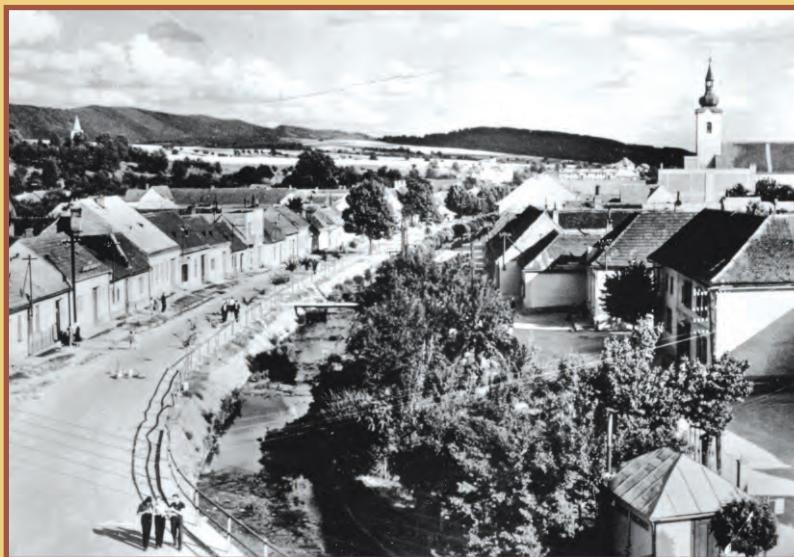

Mesto STARÁ TURÁ

Stručný kultúrno - historický sprievodca
alebo
krátka cesta dlhými storočiami

STARÁ TURÁ

Štatút mesta jej bol udelený 5.9.1964. Erb mesto prijalo v decembri 1988. Vlajku užíva od marca 1992. K 1.1.2009 malo 9698 obyvateľov.

Insignie - pozlátený erb mesta s reťazou mesto užíva od júna 2000.

Katastrálne územie mesta Stará Turá sa nachádza v severovýchodnej časti Myjavskej pahorkatiny. Tvar katastra je pretiahnutý v smere sever-juh a dosahuje dĺžku približne 11 km, pričom max. šírka v smere východ-západ má hodnotu 6 km. Matematicko-geografická poloha katastra sa dá ohraničiť súradnicami $48^{\circ}51' \text{ s.š.}$ a $48^{\circ}45' \text{s.š.}$ v smere sever-juh a $17^{\circ}37' \text{ v.d.}$ a $17^{\circ}44' \text{ v.d.}$ v smere východ-západ.

STARÁ TURÁ

Prvá písomná zmienka o Starej Turej je z roku 1392, keď sa spomína v darovacej listine kráľa Žigmunda ako obec patriaca Čachtickému hradu, ktorý v tom čase vlastnil Ctibor zo Ctiboríc a Beckova. Súčasťou čachtického hradného panstva bola Stará Turá až do zániku feudalizmu v Uhorsku.

Rozvoj Starej Turej možno datovať od roku 1467, keď jej kráľ Matej Korvín za preukázané zásluhy pri chytení vodcu bratákov Jána Švehu udelił privilégium, na základe ktorého boli Staroturania oslobodení od platenia tridsiatku a iných mýtnych poplatkov vo všetkých krajinách uhorskej koruny. Toto privilégium spolu s ďalšími získanými výsadami, ktoré pomáhali rozvoju obchodnej a trhovej činnosti Staroturanom niekoľkokrát potvrdili ďalší uhorskí panovníci.

V okolí Starej Turej sa choval hovädzí dobytok. Z mlieka sa po úprave vyrábalo pretápané maslo. Staroturania sa preslávili aj ako zakladatelia bryndziarní na Slovensku.

Ked' chudobná pôda, najmä na kopaniciach, nestačila uživiť obyvateľstvo, hľadali Staroturania možnosti vo výrobe a predaji po domácky vyrábaného dreveného riadu.

Významná je účasť Starej Turej v Slovenskom národnom povstani.

Tragické udalosti druhej svetovej vojny zvlášť poznamenali osady Hlavina a Nárcie.

Okolie Starej Turej ponúka bohaté možnosti pre aktívne využitie voľného času, sieť značených turistických i cykloturistických trás milovníci turistiky celoročne využívajú. Vodné nádrže Dubník I a Dubník II v blízkosti mesta poskytujú možnosť oddychu, rybolovu a vodných športov. Zariadenia v rekreačnej oblasti Dubník I poskytujú pre návštěvníkov komplexné služby.

INFOTUR, informačná kancelária mesta, pripravil pre všetkých záujemcov krátku prechádzku minulosťou a prítomnosťou Starej Turej. Povedie od starej veže na mestskom cintoríne II cez Ulicu gen.M.R.Štefánika a Ulicu SNP, pokračuje ďalej po Hurbanovej ulici a Družstevnej ulici a končí v miestnej časti Topolecká. Pamiatky alebo objekty, ktoré môžete vidieť aj dnes sú označené číslicami. Tie, ktoré už neexistujú, sú označené písmenami.

Tak vykročte s nami. Prajeme vám príjemne strávený čas a ak budete chcieť získať podrobnejšie informácie, navštívte nás v našej kancelárii. Radi vás privítame.

Historické pamiatky a zaujímavosti

A v tom milom orámení
mestečko si leží tiché,
nad ním kostolov dve veže
pastieri jak nad stádočkom.

Na kopčekoch cintoríny
- obce mŕtvyh, tiché, nemé -
na jednom z nich dávny svedok
časov reformačných stojí:
starý, vážny, ošumelý
stráži kosti starých otcov,
čo sa pod ním modlievali,
spievali a Boha ctili;
je to zbytok kostolíka,
"starou vežou" nazývaný.
(Ján Rataj: Tabita, 1947)

1) Mestský cintorín II (na Chríbe)

Stará veža zvaná husitská

Najstaršou zachovanou stavbou v meste je stará veža, tzv. husitská, na mestskom cintoríne II. Je to kameňná štvorboká trojpodlažná stavba. Podľa regionálneho historika Dr. Branislava Varsika bola pristavená v 17. storočí (1624) ku kamennému kostolu Najsvätejšej Trojice z roku 1569. V kanonickej vizitácii z r. 1692 sa píše, že cirkev má na vršku postavený kostol z kameňa, stavba má oblúkovitú sakristiu, jeden oltár s obrazom Sv. Trojice a dva ďalšie oltáre bez obrazov, dookola drevený chór a lavice, ku kostolu patrí veža a ohradený cintorín. Podľa záznamov ku kostolu ďalej patrila aj fara a škola, ktoré boli umiestnené na začiatku schodov, ktoré viedli k starej veži. Kostol Najsvätejšej Trojice v roku 1770 vyhorel a nebol viac obnovený.

Veža bola niekoľkokrát opravovaná, v roku 1975-78 bolo vykonané statické zabezpečenie veže, jej pokrytie medenou krytinou, úprava fasády... Pri starej veži sa nachádzajú náhrobníky významnej národoveckej rodiny Royovej : Kristína Royová (1860-1936), jej sestra Mária (1858-1924), ich rodičia: August Roy (1822-1884) - národovec, Františka, rod.Holuby (1833-1916); ďalej sú tu hroby sestier diakoníis, ktoré pracovali v staroturianskych sociálnych ústavoch.

Symbolický hrob J.M.Kirchhoffa

Dňa 20.novembra 1944 v Turej Lúke U Šimkov- havarovalo americké lietadlo. Jednému z členov posádky, J.M.Kirchhoffovi poskytol prístrešie staroturiansky učiteľ Stanislav Hlubocký, u ktorého sa v tom čase už skrýval jeho ľažko chorý švagor, partizán Ondrej Chorvát. Pani Hlubocká vo svojom liste rodine Kirchoffovcov - zo dňa 26.6.1946 píše: "James nám povedal, že sa im vzniel motor. Desať amerických vojakov muselo zoskočiť z lietadla padákom. Jeden voják bol zabity, jedného zatklo Gestapo a ôsmich zachránili obyvateľia kopanic a partizáni. James dopadol ďaleko od ostatných a zachránil ho jeden z našich mladých partizánov, ktorý hneď od začiatku pracoval s mojím bratom Ondrejom Chorvátom. Ten mladý partizán bol Pavel Haruštiak.

Jamesa doviedol domov do Podkozniec, dal mu civilné šaty s vyšívanou košeľou, aby sa nelíšil od ostatných. Keď cítil nebezpečenstvo prepradenia (Nemci chodili po Iubinských kopanicach), odviedol Jamesa do Súša k Martinovi Kýškovi." Zo Súša Jamesa previedli do rodiny učiteľa Stanislava Hlubockého. Tu sa zavírsila tragédia nielen Jamesa, ale aj Ondreja Chorváta a Stanislava Hlubockého. Menovaných (pravdepodobne na základe udania) zatklo nemecké Gestapo a väznilo, mučilo a popravilo na trenčianskej Brezine 28. 12. 1944. Po vojne ich telá našli v masovom hrobe. Telo J. M. Kirchhoffa pochovači na cintoríne v Starej Turej, v roku 1945 previezli jeho pozostatky do Washingtonu. V našom meste zostal jeho symbolický hrob na mestském cintoríne II.

2) Dom kultúry Javorina

Slávostné otvorenie tohto kultúrneho zariadenia vtedajšej Presnej mechaniky (predchodcu neskoršej Chirany) sa uskutočnilo 31. augusta 1962. Na čelnej travertínej fasáde sú umiestnené dva pieskovcové reliéfy znázorňujúce hudbu a prácu od B. Klouzeka z r. 1961. V priestoroch Domu kultúry Javorina (Ul. gen. M.R. Štefánka 378) sa nachádza mestská knižnica Kristíny Royovej, mestské múzeum, sála s javiskom, ktorá sa využíva aj ako kino. Vytvára podmienky pre záujmovú činnosť a organizuje rôzne kurzy a zájazdy na kultúrne podujatia.

3) Mestské múzeum

Nachádza sa v priestoroch Domu kultúry Javorina. Najstaršími pamätkami v múzeu sú skameneliny morských živočíchov z obdobia druhohôr, vzácne sú aj nádoby a sekromlat z doby kamennej i lebka pratura. Nachádzajú sa tu fotokópie kráľovských výsadných listín, mestská pečať, czechová pečať, halapartňa, papier vyrábaný v staroturianskej papierni, drevené výrobky, exponáty z revolúcie z r. 1848, I.sv. vojny, výstavby železničnej trate, obsiahla dokumentácia z obdobia SNP, dobové fotografie, knihy z pozostalosti gen. G. Malára. Samostatná časť je venovaná expozícii výrobkov podniku Chirana.

4) Kamenný kríž v osade U Samkov

V osade U Samkov sa zachoval kamenný kríž z roku 1860. Podľa ústneho podania bol postavený na pamiatku toho, že v 19. storočí skončili epidémie nákalivých chorôb.

5) Domov bielych hláv

Kristína Royová píše v časopise Večernica takto: "Dva ideály sprevádzali ma cez môj dlhý život. Prvý urobiť dobre opusteným deťom, druhý oslaďiť ešte posledné dni opusteným starým ľuďom. Ak je krásne postaviť ochrannú strechu ponad malé a slabé detské hlavičky, aby sa utužili k celoživotnej práci a bojom, predsa najslávnejšie je otvoriť domov starobe, kde by mohla pekne zomrieť a krásne odísť do nového života. A ako sme pre ružolice jaro postavili "Chalúpku", tak aj pre striebrovlasú zimu postavíme "Domov".

Názov starobinec totiž znel Kristíne Royovej trochu chladne, a preto zvolila iný "Domov bielych hláv". Budova bola postavená v rokoch 1932-1933 staviteľom Růžičkom z Brna. Na stene bol nápis: "Ak budeš veriť, uzrieš slávu Božiu!" Otvorenie domova sa uskutočnilo 1. mája 1933. Na slávnosť sa zišlo viac ako 2000 účastníkov. Dňa 2. mája 1933 sa doňho nastáhovala Kristína Royová a tu 27.12.1936 i zomrela.

6) Bývalá meštianska škola T.G.Masaryka

Udáoslot Š-Turář! Posádav zo Š-Turář! Gruss aus Š-Tura!

Nachádza sa na Ulici SNP na mieste, kde pôvodne stála budova horného obecného hostinca. Plány školy vyhotobil Ing. arch. Pinkas. Základy novej školy sa vymerali 1.11.1921. Dňa 23. septembra 1921 vlakom cez Starú Turú cestoval na Bradlo prezentor republiky T.G. Masaryk. Dal súhlas k tomu, aby nová meštianska škola niesla jeho meno. Otvorená bola 17. septembra 1922 a pri tejto príležitosti bola aj slávnostne odhalená bronzová busta prezidenta. Názov Masarykova štátnej meštianskej školy sa nachádzal na priečelí budovy až do roku 1948.

7) Budova bývalého Staroturanského úverného spolku

V roku 1902 bol založený Staroturanský úverný spolok, úč.spol.. Pamätná tabuľa na dome č.72 na Ul. SNP nás informuje, že po tridsiatich dvoch rokoch činnosti sa Staroturanský úverný spolok v roku 1934 prestáhoval do novopostavenej budovy.

Zákonom po februárových udalostiach 1948 boli všetky úverné družstvá včlenené Do Štátnej sporiteľne. Budovu bývalej sporiteľne s charakteristickým symbolom ako včely nosia med do úla máme možnosť vidieť ešte i dnes.

8) Kamenný most pred r.k. kostolom

Historické mosty predstavujú významnú skupinu technických pamiatok. V roku 1810 za richtárstva Jána Horáka boli v obci postavené dva drevené mosty, z nich jeden pred kostolom pri obecnej jatke (na mieste terajšieho kamenného mosta).

9) Rímskokatolícky kostol Nanebovzatia Panny Márie

Základný kameň r.k. kostola bol položený v roku 1748. Kostol je postavený v barokovom štýle. Hlavný oltár tvorí štuková stĺpová architektúra s baldachýnom a rokokovým ornamentom. Pod klenbou je alegória Najsvätejšej Trojice s oblakmi a anjelmi. Po stranách sú drevené sochy svätého Petra a Pavla v životnej veľkosti. V strede je umiestnený obraz Nanebovzatia Panny Márie zakúpený vo Viedni v roku 1761. Je kópiou mramorového reliéfu slávneho toskánskeho umelca Lorenza Berniniho. Bočné oltáre s obrazmi sv. Jána Nepomuckého a sv. Jozefa pochádzajú taktiež z 18. storočia. V priečelií je 30-m vysoká veža ukončená barokovou medenou kupolou s dvojramenným krížom. Južnú časť fasády nad apsidou dekorujú slnečné hodiny. V areáli kostola sa nachádzajú pieskovcové sochy svätcov: socha sv. Jána Nepomuckého z 18. storočia, súsošie sv. Jána a Pavla na vysokom stĺpe, na ktorom je latinský text s chronogramom 1756, socha Panny Márie z r. 1866 a socha sv. Floriána z r. 1867.

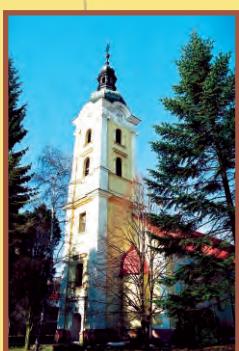
10) Pranier

Umiestnený je v parku pred r.k. kostolom. Prof. Dr. Richard Horna vo svojej knihe Pranýře na Slovensku (1937) píše: "Stará Turá má dobre zachovaný pranier, ktorý je celý vytiesaný z kameňa. Je to veľmi ušľachtilá práca z druhej polovice XVIII. storočia, ako ukazuje značne vertikálny obrys i ozdobný detail na drieku jeho štvorhranného piliera. Sokel je súčasťou jednoduchý, ale pomerne vysoký, a tento dojem zvyšujú i dva stupne, na ktorých pranier spočíva (pri poslednom premešťovaní bol jeden stupeň zrušený). Ukončujúca rímsa nesie štíhly kamenný ihlanec."

11) Pamätník padlým v prvej svetovej vojne

Pamätník je umiestnený na Námestí slobody pred r.k. kostolom, zhotovený je z pieskovca a tabule s menami padlých sú zo švédskej žuly. Je na ňom vyrytých 191 mien občanov mesta padlých vo vojne. Pamätník bol odhalený 4.5.1934. Sochu vojaka vytvoril národný umelec Fraňo Štefunko, ktorý sa v rokoch 1922 - 1924 učil rezbárstvu v Štátnej učebnej dielni na spracovanie dreva (Rezbárska škola) v Staré Turej.

12) Bývalá rímskokatolícka škola

Dvojpodlažná trojtriedna r.k. škola na Námestí slobody (vedľa r.k. kostola) bola postavená v r. 1861. Vybudoval ju staroturiansky staviteľ pôvodom z Uherského Brodu Martin Lisal. Vyučovalo sa v nej do druhej svetovej vojny. Po rekonštrukcii v šesdesiatych rokoch slúžila nadálej svojmu účelu ako štátна škola, neskôr tu bolo umiestnené mestské múzeum. V r. 1994 bola budova v rámci reštitúcií vrátená pôvodnému vlastníkovi, r.k. cirkvi a múzeum bolo presťahované.

13) Pamätník osloboditeľov

Pamätník osloboditeľov na Námestí slobody je dielom akademického sochára Rudolfa Pribiša z roku 1979.

14) Tolerančný evanjelický kostol

Základný kameň kostola bol položený v r. 1784 a stavba bola dokončená za 17 týždňov. Kostol je postavený a upravený v klasicistickom štýle s prvkami baroka. Kostol bol pôvodne bez veže, tá bola pristavená až v r. 1798 a nadstavená v r. 1897. Kostol má po troch stranách pavlače s kovovým zábradlím. Lavice sú masívne, z dubového dreva. Sakristia je murovaná. Oltár je drevený, maľovaný. Ohrada oltára je ručne vypracovaná - kovová, ružice sú tepané. Na oltári sú polychrómované sochy Mojžiša a Árona. Kamenná rokoková krstiteľnica je asi z 18. Storočia. Organ od majstra Šašku z Brezovej zhotovený v roku 1873 je chránenou kultúrnou pamiatkou. Kazateľnica, krstiteľnica a oltár boli zreštaurované v r. 1999.

15) Fontána

Úpravu priestranstva pred evanjelickým kostolom navrhli architekti P. Zibrin a J. Dvorský. S prácami sa začalo v r. 1998. Súčasťou úprav bolo aj využitie objektu starej nefunkčnej studne, ktorá sa tu vtedy nachádzala. Na jej základe vypracoval Ing. arch. K. Božek návrh fontány, ktorú tvorí teleso zo žuly a ozdobné kovové mreže. Priemer fontány je 3,2 m. Parčík s fontánou na Námestí sestier Royových bol slávnostne odovzdaný do užívania verejnosti 30. apríla 2000.

16) Bývalá evanjelická škola - pamätná izba Kristny Royovej

Nachádza sa na Hurbanovej ulici vedľa evanjelickej fary. Pôvodná evanjelická škola bola postavená v roku 1787 z nepálenej tehly a neskôr vyhorela. V zápisoch z r. 1854 dekan Trokan vyslovuje obyvateľom Starej Turej vďaku za novovystavenu školu. Je to jednoposchodová budova z tvrdého materiálu, ktorá mala dve učebne, byt pre kantora-učiteľa a na prízemí byty pre učiteľov menších detí. Zápisu školy sú vedené v slovenskom jazyku napriek tomu, že úradným jazykom v tom čase bola maďarčina. Evanjelická ľudová škola v mestečku bola v roku 1923 zrušená. V súčasnosti je v nej umiestnená **Pamätná izba Kristiny Royovej**. Pre menšie deti bola v r. 1903 postavená samostatná jednotriedna budova, terajšia modlitebňa.

17) Mestský cintorín I (na Drahách)

Cintorín bol zriadený 15. októbra 1787. Lipová aleja ku kaplnke bola vysadená v r. 1898, druhá lipová aleja bola vysadená v r. 1941. Pôvodne sa tu nachádzali tri ústredné kamenné kríže, ktoré dokladajú založenie a rozšírenie cintorína: 1787, 1846, 1902. Posledne menovaný kríž sa v dôsledku zosuvu pôdy zrútil.

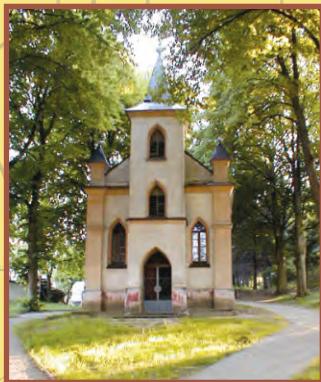
Kalvária a Kaplnka sv. kríža

Kalvária s kaplnkou bola vybudovaná v roku 1863 na počesť milénia príchodu sv. Cyrila a Metoda do Veľkomoravskej ríše.

Kaplnka je jednoloďová neogotická stavba s polkruhovým záverom. Fasády s lomenými oknami členia na bočných stenách mohutné pilastre, ktoré na priečeli završujú vežičkové nadstavby. Vnútorné zariadenie kaplnky hradili traja bratia Vagačovci - bryndzari. V interéri stojí jednoduchý drevený oltárny stôl s dreveným tabernákulom.

Nad oltárom visí obraz Ukrížovania pravdepodobne z prelomu 19. a 20. Storočia. V stene kaplnky je umiestnená pamätná tabuľa mešťana Michala Valoviča, ktorý na jej výstavbu prispel sumou 500 zlatých. Podľa zachovanej listiny mu za to ostrihomský arcibiskup daroval v r. 1855 reliktár, ktorý sa dnes nachádza v kaplnke. Zastavenia Krízovej cesty majú podobu pilierika so soklom a rímsou, ktorá nesie stanovú striešku. V čelnej plynke Nike sú osadené latínové reliéfy s monochrómnou úpravou pokovaním. Kalváriu a Kaplnku sv. kríža projektoval a stavil Martin Lisal, staroturiansky staviteľ.

Za kaplnkou sa nachádza tzv. Lurdská jaskyňa so sochou Panny Márie.

Náhrobníky rodín staroturianskych bryndziarov

Odkaz zakladateľa bryndziarne v Detve (1787) Jána Vagača "S poctivostou najďalej zájdes" verne strážil jeho syn Ján Vagač (1783-1856), jeho vnukovia: Martin (1808-1878), Alexander (1821-1894) a Štefan (1828-1903), ďalej Martinov syn Michal (1844-1905) a Alexandrov syn Martin (1850-1933), potom Michalov syn Alexander (1879-1934) a nakoniec Alexandrov syn Štefan (1905 - 1991). Na cintoríne má hrob aj Juraj Vallo (1819-1901), zakladateľ bryndziarne vo Zvolene a jeho syn Ján Nepomucký Alexander Wallo (1869-1959) - inšpektor bryndziarní.

Pamätník rumunským vojakom

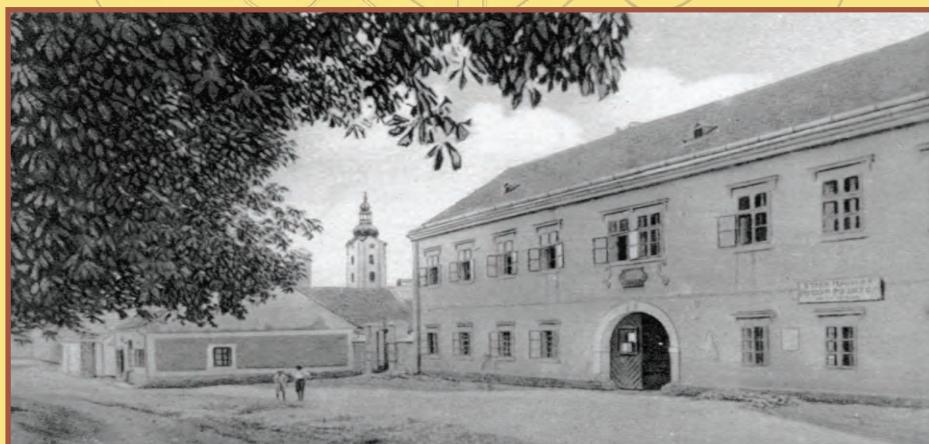
Pri pamätníku sú aj hroby 36. rumunských vojakov, ktorí zahynuli pri oslobodzovaní mesta na sklonku druhej svetovej vojny. Tento komplex bol reštaurovaný v roku 1995 pri príležitosti 50. výročia skončenia II. svetovej vojny.

18) Bývalý Obecný dom

Budova bola postavená pravdepodobne na začiatku 18. storočia. Od roku 1715 v nej bola umiestnená filiálka novomestského tridsiatkového úradu, neskôr tu bola umiestnená vojenská nemocnica a kasáreň. V roku 1772 správa obce Staréj Turej zakúpila túto pohraničnú kasáreň a pri nej ležiace hospodárske stavby a prestavala ju na úradovne.

Od tohto roku sa tu viedla správa obce a budova sa začala nazývať obecný dom. V jednej miestnosti bola od roku 1889 umiestnená prvá družstevná sporiteľňa v Staréj Turej, Pomocná pokladnica, založená v roku 1871 z podnetu A. Púlmana, r.k. kaplána a A. Roya, ev. farára. Keď bola v roku 1942 zbúraná budova regálu - bývalého pivovaru a na jej mieste bol postavený nový mestský dom (terajší mestský úrad), prestala sa budova obecného domu používať pre správu obce. V roku 1949 bola do budovy bývalého obecného domu prestáhovaná Angora, účastinná spoločnosť na spracovanie vlny angorských králikov, neskôr MATRAS. Objekt obecného domu bol 13. augusta 1985 vyhlásený za kultúrnu pamiatku, v r. 1995 bola z fondu PRO SLOVAKIA obnovená strecha. Pre verejnosť je neprístupný.

19) Dom Na pivnici (Ľudový dom)

K budove niekdajšeho mestského pivovaru patrila asi sto metrov vzdialenosť pivnica, ktoréj pôdorys mal podobu kríza. Pivnica sa nachádzala vedľa mlyna, ktorý sa využíval na šrotovanie jačmeňa. Nad pivnicou tečúci mlynský náhon vytváral v pivnici chladné prostredie, potrebné na správne kvasenie a dozrievanie piva.

Dom na Uli Podjavorinskej, ktorý sa doteraz nazýva "Na pivnici" bol pre zlý technický stav zbúraný a na jeho mieste bola v pôvodnom slohu postavená budova, ktorá slúži ako predajňa vína a štýlová vináreň.

Pôvodné pivnice zostali zachované a na požiadanie si ich možno prehliadnuť.

20) Zborový dom Cirkvi bratskej

Posviacka budovy bola v auguste 1984. Pôdorys budovy má tvar pravouhlého rovnoramenného trojuholníka s dĺžkou prepony 52 metrov. Je postavená v modernom štýle. Má rovnú strechu bez veže a zvonov. Hlavná zhromažďovacia sála má polkruhový tvar, tak sú tiež upravené lavice na sedenie. Na mieste oltára stojí, tiež v polkruhovom výklenku, jednoduchý kríž. Pred ním sa nachádza pódium, kde je ešte murovaná kazateľnica v tvare kruhu a stôl na vysluhovanie sviatostí. Pod pódiumom sa nachádza zakrytá krstiteľnica veľkosti malého bazéna pre krst dospelých. Strop nad kazateľnicou a krížom má výpustok v tvare medzikružia, ktorým cez svetlík prechádza do miestnosti denné svetlo.

21) Pamätník SNP v Nárcí

Nárcie - za povstania vypálená osada. Na pamiatku tu stojí pylón s pamätnými tabuľami s nápisom v slovenskej i ruskej reči :

"Na tomto mieste bolo v čase SNP v roku 1945 nemeckými vatrelnami za živa upálených deväť partizánov.
Za lepší, nový život položili tu svoje životy Slováci, Rusi a Poliaci.
Kto padne za vlast - nezomiera."

Na miestach vypálených domov stoja kamenné pomníčky s tabuľkami a menami tých, ktorí v domoch bývali.

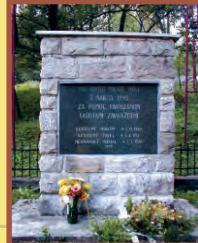

22) Pamätník SNP v Hlavine

Na pamätníku SNP v Hlavine je nápis:

"Na tomto mieste

za pomoc partizánom boli 3.3.1945 fašistami zavraždení:
Kostelný Martin (62), syn Kostelný Pavel (28), Medňanský Michal.
Čest' ich pamiatke!"

23) Bunker vo Vetešovom jarku

Najznámejším stretom medzi partizánmi a fašistami v našom kraji sa stal boj v bzinskej osade Cetuna dňa 27. februára 1945. Padlo tam 18 partizánov, medzi nimi aj veliteľ oddielu Miloš Uher a jeho zástupca Anton Jakubík. Zranených bolo veľa. Ľahšie ranených poslali do domáceho liečenia, ostatných ranených bolo treba ukryť. Furmani z Topoleckej a zo Súša prišli pre ranených (na Iubinské kopanice) a povedali, že za partizánsky bunker za osadou Nárcie je prezradený. Furmani však vedeli, že mladí muži z Topoleckej majú vykopaný bunker pre vlastný úkryt pred fašistami vo Vetešovom parku a že ho ochotne prenechajú raneným partizánom. Bunker sa stal dočasného partizánskou "nemocnicou". Aj napriek veľmi ťažkým podmienkam, keď nielen že nebolo k dispozícii žiadne prístrojové vybavenie, ale boli aj problémy so zásobovaním bunkru základným zdravotníckym materiálom a stravou, vďaka obetavej starostlivosti lekára L. Minárika takmer všetci vydržali až do oslobodenia. V. r. 1996 prevzal bunker do opatery miestny Turistický oddiel mládeže - TOM Stará Turá. Zatiaľ k nemu nevedie značkovaný chodník, ale každoročne v októbri sa koná turistický pochod pod názvom Pamätníkmi Bielych Karpát.

Pamätné tabuľe

Pamätná tabuľa Staroturanskému úvernému spolku, založenému v roku 1902, na budove na Ulici SNP č.72.

Pamätná tabuľa literárnym a charitatívnym pracovníčkam, sestrám Márii a Kristíne Royovým bola odhalená na ich rodnom dome - evanjelickej fare, na Hurbanovej ulici, v júni 1969.

Je dielom profesorky Jaroslavy Fabriciovej-Ďuriškovej.

Pamätná tabuľa Jánovi Slezákovi na budove Mestského úradu, odhalená 18.4.1996. Staroturiansky rodák, v mladosti odišiel do USA. Bol priemyselníkom, diplomatom, nositeľom vysokých amerických vyznamenaní. Pochovaný je na vojenskom Arlingtonskom cintoríne vo Washingtone.

Pamätná tabuľa na pamiatku partizánskeho prepadu nemeckej posádky na budove bývalej meštianskej školy na ulici SNP. Tu je umiestnená aj **pamätná tabuľa venovaná pamiatke umučených učiteľov Stanislava Hlubockého a Ondreja Chorváta**.

Pamätná tabuľa s reliéfom I.D. Dibrova

V parčíku oproti hotelu Lipa je zo solnohradského mramoru, odhalená bola pri príležitosti osláv 52. výročia SNP, 25.8.1996. I.D. Dibrova bol veliteľom II. Stalinovej partizánskej brigády operujúcej v priestore Bielych Karpát. Tam aj zahynul.

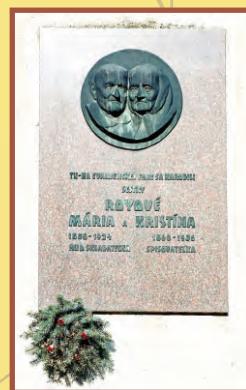
Pamätná tabuľa bojovníkom SNP na prízemí v Dome štátnej správy

Pamätná tabuľa Grúnka, na pamiatku obyvateľom kopanic za pomoc partizánom

Pamätná tabuľa na Námestí slobody, na pamiatku oslobodenia Starej Turej

Pamätná tabuľa na pamiatku holokaustu na Námestí slobody

Pamätná tabuľa Márii Rafayovej na budove bývaleho Domova bielych hláv

Menšie výtvarné diela

Veľkoplošná celostenná **keramická mozaika** s abstraktným motívom na budove vedľa bývalej administratívnej budovy Chirany (1969) na nám. Dr. A. Schmitzera je dielom akad. maliara Miloša Šimurdu (1924). Patrí k popredným figuralistom prelomu 60-tich a 70-tich rokov. **Kamenná skulptúra s motívom materstva** pred plynovou kotolňou pri poliklinike na Mýtnej ulici je od akad. sochára Vladimíra Farára (1935). V parčíku pred budovou polikliniky na Mýtnej ulici je umiestnený **konštruktivisticko-kinetickej objekt** od akad. maliara Rudolfa Mošku (1926). Na rohu ulíc Mýtnej a SNP je umiestnená väčšia obojstranná **mozaika** signovaná Moško.

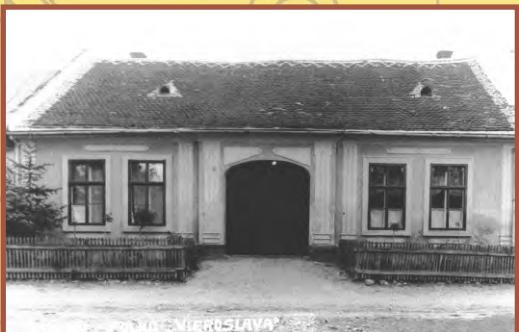

Odviate vetrom

Sociálne ústavy

Že však v svete utrpenia,
bolesti a sľz je mnoho
a i biedy opustených,
našla spôsob Božia láska
hojiť rany, stierať slzy,
privinúť a potešovať
zvlášte deti opustené
v požehnanom úchylišti.

A pre utrápené telá
nemocných a zmierajúcich
útulný stan postavili
(Ján Rataj: Tabita, 1947)

V Starej Turej sa narodili a pôsobili sestry Royové. Kristína Royová (1860-1936) bola náboženská spisovateľka, redaktorka, charitatívna pracovníčka, významná predstaviteľka abstinentského hnutia Modrý kríž. Jej diela sú preložené do vyše tridsiatich jazykov a nárečí a stále sa vydávajú.. Mária Royová (1858 - 1924) je známa ako skladateľka duchovných piesní. Piesne Márie a Kristíny Royovej tvoria základ spevníka "Piesne Sionské", ktorý prvýkrát výšiel v r. 1906.

Kristína Royová poznala biedu podjavorinského ľudu a snažila sa mu pomáhať. Vytrvalým úsilím sa jej podarilo so spolupracovníkmi vybudovať viaceré sociálne zariadenia pre tých, ktorí pomoc najviac potrebovali. Zvlášť ju zaujímal osud detí tzv. hauzírov - podomových obchodníkov, ktoré rodiča nechávali aj desať mesiacov v roku na starosť príbuzným. V roku 1880 bol zakúpený domček, do ktorého sa po prestavbe nastáhovali dva manželské páry a niekolko detí hauzírov. Túto opatrovňu pre deti nazvali "Útulňa"(F). Neskôr sa o deti starali sestry diakonky. V ďalšom období sa sestry starali najmä o siroty. V r. 1925 kúpili dom, ktorého polohu charakterizuje K. Royová takto: "Chalúpka stojí na konci ulice, len širokou cestou od našej záhrady deľená. Vôkol nej možno vytvoriť krásnu, jak kvetinovú, tak zeleninovú záhradu, v ktorej bude vyše 30 ovocných stromov rôzneho druhu. Domček má od západu výhľad na záhrady, od severovýchodu potôčik a pole, od východu taktiež zeleninové záhrady, od juhu konečne jediného suseda. Tak naša veselá, malá i väčšia rodina bude do vôle môcť spievať, pokrikovať a žiadneho nevyruší. Deti majú veľmi rady potok; ten za ich záhradou je ako stvorený pre nich, vody v ňom nikdy mnoho nebýva. Ach, to bude rozkoš, môcť sa tam dľa vôle ihrať a trochu niže i kúpať!"

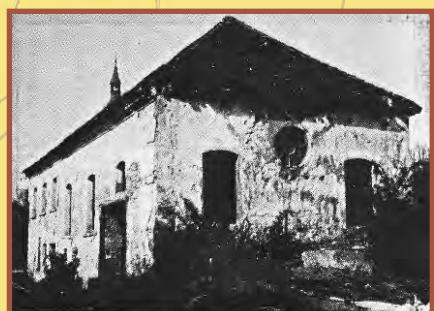
Domček bolo samozrejme treba prestavať. Stavba bola odovzdaná 2. mája 1926 a po nej nasledovala 5. júla 1926 slávnosť vďaký, kedyže "Chalúpku" (A), ako bol sirotinec nazvaný, postavili milodary čitateľov a čitatelia Večernice, časopisu vydávaného K.Royovou. Chalúpka plnila svoju úlohu v starostlivosti o deti až do r. 1946.

Okrem sirotinca a starobinca dala K. Royová podnet aj k vybudovaniu malej nemocnice (G) na Starej Turej. Posviacka nemocnica sa uskutočnila 26. novembra 1911. Samotná budova bez personálu by však nepriniesla veľa úžitku. Preto sa K. Royová obrátila na Evu von Tieles-Winklerovú, predstavenú diakonie v Sliezsku. Táto poslala na Starú Turú skúsenú sestru diakonku Alwinu Hesse a s jej pomocou tu bola založená diakonia. Sestry neskôr, po patričnej odbornej ošetrovateľskej príprave, pracovali aj v nemocniach ako ošetrovateľky po celom Slovensku. Ošetrovali aj na celkom osobitnú žiadosť súkromných pacientov v domácej liečbe, napr. spisovateľu Teréziu Vansovú a prezidenta Československej republiky T.G. Masaryka. Po porážke fašistov boli umiestnení na určitú dobu v nemocničke aj zranení partizáni, ktorých sem dopravili z bunkra vo Vetešovom jarku.

B) Synagóga

Nezachovali sa správy, kedy sa v Starnej Turej založila židovská náboženská obec, stalo sa to však, súdiac podľa náhrobných kameňov, v 18. storočí. Vieme, že patrila k rabinátu a matrike Nového Mesta nad Váhom. Synagóga bola prízemná budova. Stavba bola 20 metrov dlhá a 8 metrov široká. Nad modlitebňou bola galéria pre ženy

Synagóga na Starej Turej (stav pred demoláciou)

C) Rezbárska škola v Starej Turej

Rezbárska škola vznikla v Starnej Turej v roku 1919 ako Štátna učebná dielňa na spracovanie dreva. Zrodila sa z iniciatívy vedenia vtedajšieho mestečka, najmä však evanjelického farára Jána Drobného. Škola vyučovala drevárske profesie - rezbár, stolár, kolár. Nestačila sa ani rozvinúť, zanikla v roku 1926 pre nedostatok financií. Medzi absolventov školy patrili Fraňo Štefunko, Peter Uhlík a Ján Hlubocký.

D) Dom pri ceste

Do tohto domu sa sestry Royové násťahovali v r. 1897. Pozostával zo štyroch izieb, kuchyne, veľkého rovného dvora ohradeného vysokým múrom a z jedného menšieho bytu pozostávajúceho z izby a kuchyne. Z drevárne postavili sálу pre zhromaždenia. Na dvore stála hruška, lipa a orech. Okolo hrušky rozmiestnili lavičky na rozhovory. Prichádzali k nim členovia spolku Modrého kríža z celého Slovenska aj priatelia z cudziny.

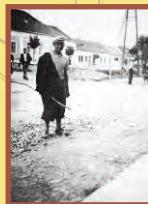
E) Regál

V Starej Turej sa v 18. a 19. storočí varilo pivo v budove zvanej regál. Dňa 4. Septembra 1773 si obec pri krajskom usporiadaní urbárov zakúpila od čachtického hradného panstva právo na varenie a predaj piva. Pri výstavbe pivovaru najväčšiu pozornosť venovali sladovní, kde zrejme využili skúsenosti z výstavby iných pivovarov. Sladovňa mala klenbový strop. Na jeho konštrukciu použili travertínové kvádre s dobrými tepelnoizolačnými vlastnosťami, ktoré pri výrobe sladu zabezpečovali vyravnanú teplotu. Pivo sa varilo vo vedľajšej varnej miestnosti na ohni z bukového dreva. Uvarené pivo - mladina, po vychladnutí a pridaní pivných kvasníc sa odvážalo do nedalekej pivnice, kde kvasilo a dozrievalo. Pivovar prestal variť pivo v roku 1873. Regál ako rozsiahla mestská budova slúžil aj iným účelom. Na rozsiahлом nádvorí sa hrávali divadlá, poriadali majálesy a ku koncu aj sokolské cvičenia. Príležitostne tam boli ubytovaní aj vojaci. V poslednom období svojej existencie slúžil ako útulok pre chudobných. Na mieste bývalého regála bola v rokoch 1942-45 postavená budova nového obecného domu, dnes mestský úrad.

F), G) - pozri sociálne ústav

H) Trstie (Topolecký potok)

Topolecký potok má hlavný prameň pod horou Príkra. Zľava priteká potôčik, o ktorom dávni pamätníci bývajúci na Lazoch hovorili, že v ňom ani v zime voda nezamrzala, chodili tam pláchať konopné prádlo. To môže vysvetliť údaj nachádzajúci sa v liste Z r. 1392, v ktorej je prvá písomná zmienka o Staréj Turej a kde sa spomína ako obec "ležiaca pri teplej vode zvanej Teplica".

I) Staroturianska papiereň

Papiereň založil Ján Ludwig v osade Topolecká 4. júla 1769. Zriadená bola na pozemku, ktorý sa dodnes nazýva "Pod papierinu". Najdôležitejšie obdobie papierne sa začalo v roku 1804, keď ju odkúpil známy bratislavský tlačiar Michal Ján Landerer, ktorý vlastnil aj tlačiarne v Košiciach a Pešti. Vlastníctvo papierenského mlyna v Starej Turej a najmä získanie privilégia na tlač učebníča a novín urobili z Landerera doslova uhorského magnáta na rozhraní 18. a 19. storočia. Papier vyrobený v staroturianskej papieri mal vodoznak A TURA, Ó TURA a tiež S TURA. Na tomto papieri sú písané úradné písomnosti (cirkevné i svetské) v nitrianskej cirkevnej oblasti v 18. a 19. storočí.

Kde bolo, tam bolo

Pôvod názvu obce

V písomných pamiatkach sa naša obec po prvý raz spomína v r. 1392 pod menom Tur. Aj na mape Uhorska z r. 1556 sa Stará Turá nachádza ako Tur. Názov obce sa odvodzuje od zvieraťa pratura - Bos primigenius. Prílastok "stará" dostalo koncom 16. storočia na rozloženie od blízkej obce Turá Lúka. Nachádzame ho napr. v zápisnici v vizitácii superintendenta Abrahamidesa z r. 1611 v latinskej forme Veteri Thurea (od latinského veterus - starý).

Privilégium kráľa Mateja

Dňa 3. februára 1467 kráľ Matej Korvín dal za zlapanie vodcu bratríkov Švehlu vystaviť v Trnave výsadnú listinu, ktorou staroturianskych obyvateľov osloboďil od platenia všetkých daní z majetku, príspevkov a poplatkov riadnych i mimoriadnych a akéhokoľvek iného platenia, ktoré by malo plynúť do kráľovskej pokladnice, a to na večné časy. Podľa ľudového podania utekal Švehla po porážke bratríkov pri Veľkých Kostolanoch hore Považím cez Turú na koni, ktorý mal podkovy opačne pribité, aby tak zo stopy zviedol svojich prenasledovateľov. Ženy, ktoré na potoku prali šaty a videli jazdca na koni, ako ide od Čachtíc smerom na Javorinu, boli prekvapené, keď odtlačky podkov v čerstvom snehu ukazovali, akoby rytier šiel smerom na Čachtice. Splašili vraj svojich mužov, ktorí Švehlu dohonili v horách, kde pri odpočinku zaspal, odzbrojili ho, poviazali a odviedli do Čachtíc, a potom pred kráľa Mateja. Kráľ dal Švehlu i s ostatnými zajatcami popraviť.

Staroturiansky poklad

V roku 1940 pri rozširovaní obecnej cesty zvanej "Pod Mýtnovce", dnešná Mýtna ulica, našiel sa hlinený hrnček naplnený zväčša striebornými mincami nízkej hodnoty, na ktorých boli vyrazené roky 1614 až 1698. Pred kym ukryl majiteľ skromného domčeka so slamenou strechou svoj poklad a čo sa s ním ďalej stalo, nevieme. Zachovali sa len dve uhorské mince, ktoré sú v súčasnosti uložené v mestskom múzeu.

Turci na Starej Turej

Nikde sa nenašiel historický záznam o tom, že Turci boli aj v tunajšom staroturianskom chotári. Ale dve povesti, ktoré sa z toho obdobia v ústnom podaní medzi ľudom zachovali naznačujú, že tu Turci mohli byť. Súčasťou Starej Turej je aj lokalita Černochov vrch. K jej názvu sa viaže táto povest: Bolo to vraj v časoch, keď Uhorsko rabovali Turci. Jeden z ich oddielov zablúdil až do našho kraja. Všade dookola boli samé lesy a unavení Turci nimi blúdili. Popri ich koňoch bežali pripútaní otroci a na koňoch si niesli narabovaný majetok a nástroje potrebné na prežitie. Bol medzi nimi jeden Turek, ktorý vliekol za svojím koňom otrokyňu, krásne dievča, ktoré kdesi ukradol. Bosé dievča si do krvi doráňalo nohy na kamení a trní. Bolo také zúbožené, že aj kamenné srdce Turka sa nad ňou zlutovalo. Zaostal za ostatnými, vysadil ju na koňa a k svojim sa už nevrátil. Blúdil horami, prišiel k studni, ktorá mala výdatný prameň. Zastavil a rozhodol sa, že sa tu usadí. Požiadal dievča, aby sa za neho vydalo, vyklčoval les a postavil si drevenú chalupu. Obhádzal ju hlinou a postavil prístrešok pre koňa. Bol veľmi šikovný. Stínał stromy, prekopával zem a staral sa o svoju ženu a 5 synov. Priviedol im aj nevesty. Nevie sa vraj, či ich ukradol alebo pre synov vypýtal. Podstatné však je, že spolu žili a pracovali. Obyvateľia Černochovho vrchu si boli veľmi blízki. Bránili si svoje územie a vždy si ho aj udržali. Pre niektorých obyvateľov Černochovho vrchu sú vraj typické čierne oči a hneda pleť ako dôkaz pôvodu ich predka. V druhej povesti sa hovorí, že v staroturianskych horách je miesto, ktoré malo názov "Na tureckých stolíkoch". Je to malá rovinka, ktorá sa nachádza v poliesí Ježová. Podľa povesti, keď Turci tiahli týmto horským krajom Bielych Karpát, zastavili sa na rovinke v lese, aby si oddýchli. Obyvateľov podhorských chalúp vyzvali, aby im priniesli potraviny. V snahe nerozhnevať Turkov, priniesli im varenú i pečenú hydinu. Položili ju na stolíky, narýchlo zhotovené z dreva.

Veľký, pekne upečený kohút padol do oka vodcovi Turkov a ten takto prehovoril: "Keď sa tento kohút postaví na nohy a zakikiríka, opustíme túto krajinu." - Stal sa div. Kohút sa na stole postavil a zakikiríkal. Vodca Turkov dodržal slovo a Turci krajinu skutočne opustili.

Chanov mlyn

Podľa spomienok najstarších obyvateľov v priestore od Šlahorovej po Dubník stálo kedy 12 mlynov. Vyrástli a nádherne dopĺňali malebnú dolinu, cez ktorú pretekal potok vyvierajúci z myjavských hôr. Z neho viedli náhony k Šlahorovmu, Matejákovmu, Dolinskému, Krúpovmu, Stančíkovmu, Michaličkovmu, Podhájskemu, 2 Hluchým a Chanovmu mlynu. Ten posledný stál na malebnej lúke, kde je dnes "staré" jazero Dubník a mal zaujímavú história. Postavil ho vraj neznámy človek, ktorý do nášho kraja prišiel nevedno odkiaľ. Tunajším ľudom o sebe povedal len svoje meno, postavil tu mlyn a niekoľko rokov v ňom žil. Potom si zbalil svoje veci a odišiel nevedno kam. Mlyn nikomu neodkázal, a tak stavba schátrala a rozpadávala sa.

Prameň Alojz

V publikovaných záznamoch Prírodovednej spoločnosti z roku 1858 sa uvádzajú správy, ktorú vypracoval dr. Jozef František Krzisch o novom minerálnom prameňi v Starej Turej. Podľa autora minerálny prameň bol vzdialenosť asi pol hodiny cesty na západ od mesta na močaristej lúke. Dr. J.Fr. Krzisch po preskúmaní prameňa zistil, že voda má vzácné vlastnosti a bohatý obsah minerálnych látok. Preto štátny radca Alojz Watzka, ktorý mal úradne na starosti dobro tohto kraja a prejavoval aj veľký záujem o prírodné javy, nariadil, aby mesto odkúpilo lúku s prameňom. Potom dal prameň vycistiť, účelne zachytiť a vybudovať nad ním prístrešok. Od prameňa bol upravený odtok. Minerálny prameň pomenovali podľa upravovateľa - prameň Alojz. Po týchto úpravách urobili v septembri toho istého roku nový podrobnejší výskum minerálnej vody mestský lekár z Trnavy dr. J.Fr.Krzisch a lekárnik z Nového Mesta nad Váhom Emil Keller. Výsledok výskumu opisuje nasledovne:

"Prameň je v stálom pohybe, pretože z neho vystupuje množstvo vzduchových bublín. Je hlboký 2 siahay (3,8m) a hladina v ňom vystupuje 4 stopy (1,2m) nad okolitý terén. Podľa merania výdatnosti prameň dáva za 24 hodín viac ako 300 vedier minerálnej vody. Čerstvo nabratá voda je číra, čistá, s uhličitou príchuťou. Ak ju pomiešame s vínom, veľmi šumí, ale nemení farbu vína a veľmi príjemne sa pije. Keď trochu v pokoji stojí, odlučujú sa z nej vzduchové blinky, ktoré sa usadzujú na stenách nádoby. Má teplotu 9°R (11,25°C) a reaguje silno alkalicky. V 50 unciach (1,3644 kg) tejto vody je 24 grámov (1493 mg) pevných látok. Podľa chemickej analýzy voda obsahuje veľmi veľa kysličníka uhličitého, síran sodný, chlorid sodný, uhličitan sodný, síran vápenatý, chlorid vápenatý, uhličitan vápenatý, síran horečnatý a železo. Podľa toho treba hodnotiť túto vodu ako silnú železnatú kyselku, túto vodu možno zaradiť vedľa minerálnych vód v Bilene, Karlových Varoch, Luhačoviciach atď." Neskôr sa prameň pri ďalších úpravách stratil.

Obchod s topeným maslom

Staroturania boli po stáročia obchodníkmi a na široko-dľaleko predávali doma vyrábaný drevený kuchynský riad, syr a topené maslo. Maslo skupovali v Starnej Turej a okolí, neskôr v Trenčianskej a Liptovskej stolici a prepravovali na pltiach po Váhu do Mnešíc alebo Nového Mesta. Odtiaľ na vozoch do Starjej Turej. V masliarňach vo veľkých kotloch maslo topili, prevárali, precistené v tekutom stave nalievali do sudov a stuhnuté potom expedovali. Čistenie masla sa dialo tak, že keď roztopené maslo v kotli vrelo a na povrchu vytvorilo penu, tú veľkými dierkovými varechami zbierali, potom povrch variaceho sa masla posypali žitným šrotom, ktorý po usádzaní sa na dno kotla stiahol všetko, čo do masla nepatrilo. Pozberaná pena z masla, zvaná "penička" bola výbornou nátierkou na chlieb alebo na koláče (peničkové báleše). Usadlý žitný šrot sa menoval "podmaslím", z neho sa varila dobrá polievka, ale dalo sa používať i ako dobrá nátierka na chlieb.

Bryndziarstvo

Podľa tradície, žijúcej v starých slovenských bryndziarskych rodinách, prví bryndziari na Slovensku boli Staroturania. Obyvateľia Starej Turej boli už v dávnej minulosti šikovní obchodníci a v dávnych časoch chodili po vzdialených župách, Trenčianskej, Liptovskej, Zvolenskej, nakupovať hovädzí dobytok, ale najmä maslo. S dobytkom kupčili a hnali ho do krajov, kde sa dobytok hľadal, a často aj do cudzích krajov. Maslo doma prepúšťali, plnili do sudov a rozvážali ho i na vozoch skoro do všetkých významných miest Rakúsko-Uhorskej monarchie. V Rumunsku výmenou za hovädzí dobytok kupovali ovce, ktoré potom pomocou honcov-valachov aj domov doháňali.

Na svojich obchodných cestách staroturianski obchodníci videli výrobu syra - bryndze v Rumunsku a potom sa pokúsili vyrobiť ju aj oni, a to prvý raz na Liptove. Podľa inej verzie sa prvá bryndza vyrabila na salašoch v Trenčianskej župe a len po skaze oviec v tejto župe sa prvotné salašníctvo a s ním aj výroba syra a bryndze začala prenášať do Liptova.

Prvú živnostenskú bryndziareň na Slovensku založil zdatný staroturiansky mäsiar a obchodník Ján Vagač v roku 1787 v Detve. V r. 1797 vzniká bryndziareň rodiny Molecovej vo Zvolenskej Slatine a za ňou bryndziareň rodiny Wallovskej vo Zvolene. Slávny bryndziar Teodor Wallo vo svojom rukopise uvádzá tieto najstaršie, zo Starej Turej pochádzajúce bryndziarske rodiny: Vagač, Molec, Valovič, Roháček, Slezáček, Galbavý, Durkovič, Klimáček, Ježo-Párovský, Wallo. S menom Teodora Wallu je spojená nová významná epocha vývinu výroby bryndze na Slovensku. V r. 1892 vynášiel technologický postup na výrobu mäkknej roztierateľnej bryndze ako ju poznáme dnes.

Hajtmani a hlásnici

Hajtmani boli rázovitou, nepostrádeľnou súčasťou obecného domu. Ich názov vznikol z českého "hejtman" a zrejme pochádza z husitského obdobia. Aby budili rešpekt a dôležitosť, hajtmani chodili v uniformách. Hajtmani sprostredkovávali kontakt medzi úradom a občanmi. Osobne pozývali členov predstavenstva na zasadanie. Na verejné oznámenia mestského úradu hajtmani používali malý bubon. Na Veľkú noc im prináležala zvlášť čestná a dôležitá úloha. Ako muži znalí účinkov pušného prachu a s tým súvisiaceho nebezpečenstva, mali povinnosť strieľať z troch mažiarov pri katolíckom kostole.

Každú noc, za každého počasia sa ozývala v uliciach Starej Turej tá istá polonábožná pieseň z drsných hrdiel **hlásnikov**:

Uderila desátá hodina,
chvál každý duch Hôspodina
i Jéžiša jeho syna,
opatruje světlo, ohen,
aby nebyl lidem škoden.

Jeden hlásnik išiel na horný, druhý na dolný koniec mestečka. Po odspievaní veršika hlásnici odtrúbili na trúbe z volského rohu patričný počet hodín. Služba hlásnikov začínala večer zažíhaním olejových lámp verejného osvetlenia a končila ráno ich zhášaním. Hlavná úloha hlásnikov bola zavčasu hlásiť požiar, alebo iné živelné pohromy. Okrem platu dostávali od magistrátu hlásnickú výstroj, ktorá pozostávala z hlásnickej trúby, hlásnickej halapartne (stredovekej obrannej zbrane), dreveného sviečkového lampáša, veľkého, až po päty dlhého ovčieho kožucha so srstou navonok a kožené čižmy.

Hauzíreri (podomoví obchodníci)

Chudobná kopaničiarska zem neposkytovala dosť obživy pre našich predkov. Lesný porast širokého okolia Starej Turej však vytvoril ideálne možnosti na spracovanie dreva. Takmer v každom dome pod Javorinou muži vyrábali varešky, soľničky, valčeky, dosky a iné veci do domácnosti. Z literatúry sa dozvedáme, že ".... od roku 1898 sa v celom Uhorsku výrobou drevených variech zaoberala asi 1100 rodín, z toho 800 v Starej Turej". Popri domáckej výrobe sa pod Javorinou rovinula ďalšia významná zárobková činnosť - podomový obchod, čiže ako sa vtedy hovorilo "hauzírka". Predmetom podomového obchodu neboli len drevené výrobky, ale aj galantérny tovar, výšivky a ovocie. Tovar roznašali po majeroch, lazoch a menších obciach, kde nebolo obchodov s galanterijným tovarom. Naložili ho na dvojkolesovú káru a po riadnych cestách si takto väčšie množstvá priblížili k odbytištiam.

Potom tovar rozdelili do nošiek a na chrbtoch vyniesli po strmých chodníkoch či cestách ku svojim zákazníkom. V roku 1927 si podjavorinskí podomoví obchodníci utvorili samostatné Združenie podomových a jarmočných obchodníkov. Po vzniku Československej republiky sa "hauzírky" obmedzili len na naše územie. Postupný zánik podomového obchodu zaznamenávame po roku 1945, kedy bol zákonom zakázaný. Hauzíreri nechávali svoje deti po veľkú časť roka zväčša u svojich príbuzných alebo v "Chalúpke" Modrého kríža pre siroty a deti hauzírrov. Tomuto závažnému problému tej doby venovala svoju pozornosť aj naša spisovateľka Kristína Royová v svojej poviedke Deti hauzírrov.

STARÁ TURÁ.

Stará Turá na prelome 19. a 20. storočia

Zostavil **INFOTUR**, informačná kancelária mesta Stará Turá, na základe údajov v knihe Ján Michálek: Stará Turá (Bratislava 1983), Dr. D. Úradníček: Kronika Starej Turej (v rukopise) a článkov uverejnjených v Staroturianskom spravodajcovi autorov Heleny Lukáčovej, Ivana Hargaša, Gustáva Rumánka, Milana Ježu, Alžbety Cibulkovej, Ladislava Novomestského, Vilmy Truhlikovej, Michala Slavku...

Fotografie: Ján Mikláš, Múzeum mesta Stará Turá,

INFOTUR, Peter Nikodém, Jozef Ukopec

INFOTUR, informačná kancelária mesta Stará Turá
Ul. SNP 254 / 49 (objekt OD BILLA)
Tel./fax: 776 3893
e-mail: infotur@stonline.sk
Otváracie hodiny: Po-Pia 8.00 - 16.00

Informácie o turistických a cykloturistických možnostiach, pamiatkach,
prírodných zaujímavostiach v okolí Starej Turej, podnikateľských
subjektoch, vlakových a autobusových spojeniach.

Predaj tradičných suvenírov, máp, pohľadníc, známok, telefónnych kariet, ...